

УДК 027.7(477.8):017.1-028.27

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КАТАЛОГІВ НА САЙТАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ КАТАЛОГ НА САЙТЕ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКИ ЗАПАДНОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ

THE FUNCTIONING OF ELECTRONIC CATALOGUES AT THE UNIVERSITY LIBRARY WEB SITES OF WESTERN REGION OF UKRAINE

Луцишина Т. С., Рівненський державний гуманітарний університет

Луцишина Т. С., Ровенский государственный гуманитарный университет

Lutsyshyna T. S., Rivne State Humanitarian University

У доповіді висвітлено зміст та особливості функціонування електронних каталогів, поданих на сайтах університетських бібліотек Західного регіону України

В докладе освещены содержание и особенности функционирования электронных каталогов, представленных на сайтах университетских библиотек Западного региона Украины

The article considers the content and features of functioning of e-catalogues at the university library web sites of the Western region of Ukraine.

Ключові слова: електронний каталог, бібліотека ВНЗ, веб-сайт бібліотеки, інформаційні ресурси, інформаційне забезпечення навчального процесу.

Ключевые слова: электронный каталог, библиотека вуза, сайт библиотеки, информационные ресурсы, информационное обеспечение учебного процесса.

Keywords: e-catalogue, university library, library web site, information resources, information support of educational process.

В умовах тотального впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій в усі сфери суспільної діяльності реалізація основних функцій бібліотеки ВНЗ — інформаційне забезпечення, необмежений доступ до вітчизняних і світових інформаційних ресурсів, інформаційний супровід навчального та наукового процесів — покладається на веб-сайт. Сьогодні веб-сайт розглядається фахівцями як інструмент, що дозволяє виконувати функції, притаманні реально існуючій організації у віртуальному просторі, та надає додаткові можливості користувачській аудиторії.

Місце й роль бібліотеки ВНЗ у системі інформаційного забезпечення навчальної та наукової діяльності ВНЗ стали предметом дослідження багатьох науковців. Сучасні напрями розвитку бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації освіти й науки досліджували Т. Єременко, Т. Колесникова; рівень автоматизації бібліотек ВНЗ та її вплив на інформаційне обслуговування аналізувала Л. Кислюк. Окремі аспекти інформаційно-ресурсного забезпечення навчального процесу вивчали О. Панарина, О. Кузьмінська, Н. Коряковцева, Н. Редькіна. Зокрема, проблеми ефективності бібліотечних веб-сайтів розглядала Н. Редькіна, яка відносить створення веб-сайту до стратегічних напрямів діяльності бібліотек [2]. Деякий інший підхід до функціонування веб-сайтів має Н. І. Гендіна, яка називає веб-сайт одним із найважливіших видів сучасних інформаційних ресурсів [1]. Проте, окремі аспекти інформаційного наповнення веб-сайтів бібліотек ВНЗ вивчені недостатньо.

Метою даної статті є дослідження особливостей функціонування електронних каталогів (далі ЕК) на сайтах університетських бібліотек Західного регіону України.

Враховуючи функціональне призначення та потреби цільової аудиторії користувачів, веб-сайт бібліотеки ВНЗ має низку особливостей, що вирізняють його з-поміж веб-представництв інших організацій. По-перше, веб-сайт бібліотеки ВНЗ є важливою складовою сайту університету, що відображається у відповідному його розділі. Оптимальним вважають розміщення посилання на сайт бібліотеки на головній сторінці сайту університету та забезпечення можливості легкого переходу між ними. По-друге, при створенні та підтримці життєдіяльності сайту бібліотеки ВНЗ основна увага повинна надаватись його інформаційному наповненню (контенту). Для формування контенту бібліотечних сайтів та їх ефективного функціонування В. К. Степанов пропонує перелік обов'язкових розділів, наявність яких може варіюватися самою бібліотекою, залежно від специфіки профілю навчального закладу: новини / календар подій; загальні відомості про бібліотеку; інформаційно-бібліографічні ресурси; відомості про фонди; перелік послуг, що надаються [3].

Віддалені користувачі веб-сайту бібліотеки ВНЗ перш за все звертаються до ЕК як ресурсу, що забезпечує багатоаспектний пошук інформації. Тому предметом нашого дослідження є аналіз змісту й особливостей функціонування ЕК, представлених на сайтах університетських бібліотек Західного регіону України, як об'єкта дослідження.

Для аналізу інформаційних ресурсів бібліотек ВНЗ у веб-середовищі були обрані бібліотеки, які є членами Львівського зонального методичного об'єднання (ЛЗМО). До складу Львівського зонального методичного об'єднання входять 34 бібліотеки ВНЗ III-IV рівня акредитації Львівської, Волинської, Рівненської, Закарпатської, Чернівецької, Тернопільської, Івано-Франківської областей. Методичним центром ЛЗМО є Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка.

На момент здійснення дослідження (друга половина серпня — перша половина вересня 2013 р.) не всі бібліотеки мали власні веб-представництва в мережі Інтернет і, на жаль, не всі сайти відповідали вимогам якості. Із 34 бібліотек власними веб-сайтами та функціональними веб-сторінками в мережі представлені 30.

Більшість досліджуваних бібліотек ВНЗ формують ЕК на основі базового програмного забезпечення «УФД/Бібліотека» (67 %) та «ІРБІС» (20 %). Лише Наукова бібліотека Львівського національного університету (НБ ЛНУ) імені І. Франка використовує автоматизовану бібліотечно-інформаційну систему (АБІС) власної розробки „ГАЛІС” (3 %). 10 % бібліотек не представили АБІС на власних веб-сайтах.

В НБ ЛНУ імені І. Франка ЕК формується новими надходженнями з 1991 р. та складається з баз даних (БД) «Каталог нових надходжень», «Замовлення читача», «(АФ) Електронний каталог» (каталог франкомовних видань колекції корпоративного проекту «Французький Альянс»). У програмному середовищі «ГАЛІС» для пошуку в ЕК пропонується понад 20 параметрів. Можливий пошук за різними варіаціями заголовка, предметною рубрикою, географічним регіоном, примітками, резюме, основним текстом та деякими відомостями, які присвоюються документу під час вводу відомостей у БД.

Такий широкий спектр пошукових параметрів потрібний для професійного пошуку, але може спричиняти труднощі при користуванні ЕК непрофесіоналами. Було б доцільно доповнити пошукову форму ЕК гіпертекстовими підказками.

НБ Національного медичного університету імені Д. Галицького формує ЕК на основі прикладної програми «ІРБІС» та базових модулів «Електронний каталог» і «Повнотекстова база». Пошукові можливості каталогу розраховані на користувачів з різним рівнем інформаційної грамотності й передбачають різні види пошуку: стандартний (за автором, назвою, роком видання та ключовими словами), розширений (галузевий пошук за ключовими словами, який уточнюється додатковими пошуковими параметрами), професійний (передбачає короткий або повний формат представлення бібліографічної інформації), розподілений (пошук у розподілених БД ІРБІС-корпорації), за словником (алфавітний пошук за ключовими словами, автором, назвою та

хронологією), галузевий та проблемно-тематичний (що здійснюється за Державним рубрикаторм з науково-технічної інформації, предметними рубриками, УДК, ББК, темами). Кожен вид пошуку супроводжується правилами складання запиту під час пошуку.

Серед бібліотек, які обрали базовим програмним забезпеченням «УФД/Бібліотека», вигідно вирізняється ЕК Науково-технічної бібліотеки (НТБ) Національного університету (НУ) «Львівська політехніка», який нараховує 319 312 документів та поновлюється кожні два тижні. В ЕК НТБ НУ «Львівська політехніка» обліковуються документи з 1985 р. та результати ретроспективного обліку фондів НТБ. В ЕК виділено БД «Актуальні питання в соціально-економічній періодиці», «Праці вчених Львівської політехніки», «З історії Львівської політехніки», «Вища школа України». Детальна інформація про ЕК відображена в паспорті, який допомагає користувачам зорієнтуватися в змісті ЕК. Пошук документів можна здійснювати як за атрибутами (автор, назва, місце та рік видання, інші вихідні відомості), так і за тематикою документів через рубрику «Пошук теми» та за допомогою класифікаторів.

Щоб скористатися ЕК НТБ Тернопільського національного технічного університету, досить відкрити головну сторінку веб-сайту бібліотеки. Пропонується пошук в ЕК за назвою документа та є посилання на детальний пошук, що характерний для ЕК, які функціонують на основі програмного забезпечення «УФД/Бібліотека». Весь фонд бібліотеки облікується в ЕК. Особливістю ЕК вишу є те, що для пошуку літератури використовується ще одна АБІС — «Кона»» Вона дозволяє здійснювати повну каталогізацію, проводити електронний облік видач та повернення примірників, облік витрат на придбання літератури, керування користувачами й підрозділами, відслідковувати боржників і створювати звіти по користувачах бібліотеки.

Забезпечується пошук літератури за різними елементами АСПІ. Параметри пошуку можна додавати до перегляду за автором і назвою та уточнювати чи спрощувати пошуковий припис.

Перейти до пошуку в ЕК НТБ Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (ІФНТУНГ) (АБІС «УФД/Бібліотека») можна, обравши відповідний лінк у стрічці меню веб-сайту бібліотеки. На даний час в ЕК міститься 323 тис. записів. Зареєстрованим користувачам можна скористатися розділом «Ваш персональний формуляр» та замовити необхідні документи, відібрані за результатами пошуку. Для комфортності користування ЕК у рубриці «Користувачам» міститься „Інструкція з пошуку документів в програмі «УФД/Бібліотека» та «Інструкція з пошуку документів по електронному каталогу з можливістю їх замовлення через сайт науково-технічної бібліотеки». На сайті НТБ ІФНТУНГ, крім текстової та графічної інформації щодо користування ЕК, міститься відеоінструкція, яка наочно демонструє послідовність виконання операцій пошуку інформації.

Оскільки специфіка інформаційних ресурсів університетських бібліотек полягає в тому, що об'єктом інформаційного забезпечення є наукова та навчальна діяльність вузу, то пошукові форми ЕК окремих бібліотек мають посилання на спеціальні та/або профілізовані БД. Варто відзначити широкий вибір класифікаторів, що сприяють інформаційному забезпеченню навчального процесу у ВНЗ: «Видання з грифом МОНУ», «Каталоги НТБ ІФНТУНГ», «Напрямок підготовки», «Рекомендована література в електронному вигляді для студентів 1—5 курсів»»

В ЕК НБ Тернопільського національного економічного університету (ТНЕУ) серед класифікаторів наявний «Каталог навчальних курсів», який здійснює пошук у межах дисциплін, які читаються в навчальному закладі. Додаткові параметри пошуку за навчальними дисциплінами містять ЕК НБ Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП) та НБ Прикарпатського національного університету імені В. Стефаніка.

Нетрадиційний перелік класифікаторів пропонують ЕК бібліотеки Мукачівського державного університету: краєзнавча БД «Карпатика» та проблемно-тематична «Проблеми освіти та нові технології навчання». ЕК Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича містить БД «Систематична картотека статей», «Краєзнавча картотека» та «Конференції і вісники».

Часто в ЕК міститься інформація про історію ВНЗ та праці викладачів навчального закладу. ЕК НБ Тернопільського національного економічного університету пропонує „Праці викладачів ТНЕУ”, які згруповані за алфавітом викладачів ВНЗ, і містить посилання на праці співавторів та

повний текст документа. Інформаційні ресурси з аналогічним функціональним призначенням мають ЕК НБ НУВГП (БД «Праці викладачів НУВГП»), ЕК бібліотеки Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка (ДДПУ) (БД «Праці вчених ДДПУ») ЕК НТБ ІФНТУНГ (БД «Видання праць викладачів та науковців університету», БД «Історія ІФНТУНГ»), ЕК бібліотеки Івано-Франківського національного медичного університету (ІФНМУ) (БД «Праці науковців ІФНМУ»), БД «Праці співробітників вузу» в ЕК НТБ Українського національного лісотехнічного університету.

З погляду користувача, технологія здійснення інформаційного запиту та отримання результатів пошуку в проаналізованих програмних продуктах фактично однакові. Проте існують деякі відмінності в комфортності та якості користування ЕК як сервісною послугою кожної окремо взятої бібліотеки. На наш погляд, найбільш прийнятною та доступною для користувачів з різним рівнем інформаційної культури є пошуковий інтерфейс ЕК НБ національного медичного університету імені Д. Галицького, який працює в програмному середовищі «ІРБІС».

Не можна залишити поза увагою те, що з усіх розглянутих тільки ЕК НТБ ТНЕУ імені І. Пулюя містить бібліографічні записи всього фонду бібліотеки. Особливість ЕК НТБ ТНЕУ імені І. Пулюя полягає також у тому, що пошукова форма даного ресурсу стає доступною при відкритті головної сторінки сайту бібліотеки й не потребує додаткових витрат часу на пошук його місцезнаходження.

Додаткові пошукові можливості ЕК забезпечують БД, які входять до структури каталогів. Тематичне спрямування цих БД профілізоване у відповідності до специфіки інформаційного забезпечення навчального процесу та фахової підготовки у вузі. Вдале рішення щодо тематичної структури БД мають ЕК НТБ Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, НБ Тернопільського національного економічного університету, бібліотека Мукачівського державного університету, НБ Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича.

Отже, веб-сайт бібліотеки — це інтегрований інформаційний ресурс, який сприяє просуванню інформаційних продуктів і послуг бібліотеки у віртуальному просторі та задовольняє інформаційні потреби як локальних, так і віддалених користувачів.

Оскільки завдання ЕК — створення на основі БД бібліотеки якісного, багатofункціонального інформаційно-бібліографічного ресурсу, який має задовольняти потреби не тільки користувачів бібліотеки, а й всіх користувачів Інтернету, то основними критеріями ефективності та адекватності ЕК університетських бібліотек необхідно визначити такі:

спрощена процедура авторизації для доступу до ЕК;

широкі можливості для пошуку, навігації та отримання інформації в ЕК за рахунок навчальних матеріалів та гіперпосилань, що допомагають невідготтованим користувачам орієнтуватися в ЕК;

інтуїтивний інтерфейс пошуку (коли замість систематичного індексу користувач бачить інтерактивне гіперпосилання за тематичною рубрикою й автоматично отримує бібліографічну добірку за відповідною темою з фонду бібліотеки).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гендина Н. И. Официальный веб-сайт: проблемы отражения в открытом информационном пространстве основных функций библиотеки как социального института / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, О. И. Алдохина // Науч. и техн. б-ки. — 2010. — № 2. — С. 5—15.
2. Редькина Н. Эффективность библиотечных сайтов / Н. Редькина // Науч. и техн. б-ки. — 2010. — № 3. — С. 31—34.
3. Степанов В. Требования к web-сайту библиотеки / В. Степанов // Степанов В. Интернет в профессиональной информационной деятельности / В. Степанов.— [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://textbook.vadimstepanov.ru/chapter5 /glava5-1.html>. — Название с экрана.